

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní studia – diplomacie

Bakalářská práce

**Svoboda projevu v Rusku – Dohled Rady Evropy
nad výkonem rozsudků Evropského soudu pro lidská práva**

Autor: Anastázie Černá

Vedoucí práce: doc. Ing. Mgr. Štěpánka Zemanová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Svoboda projevu v Rusku – Dohled Rady Evropy nad výkonem rozsudků Evropského soudu pro lidská práva“ vypracovala samostatně s využitím uvedené literatury.

V Praze dne 7. 12. 2018

.....

Podpis autora práce

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce doc. Ing. Mgr. Štěpánce Zemanové, Ph.D. za cenné rady, trpělivost a čas, který mi věnovala při psaní této bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1. MOŽNOSTI A MEZE ČINNOSTI AKTÉRŮ MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ NA PODPORU LIDSKÝCH PRÁV	8
1.1. Mezinárodní soudní řízení.....	9
1.2. Vynucení rozsudků mezinárodních soudů.....	12
1.3. Mezinárodní soudy v oblasti lidských práv a vynucení jejich rozsudků.....	13
2. PŘÍPADY PORUŠOVÁNÍ SVOBODY PROJEVU V RUSKU V JUDIKATUŘE EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA	15
2.1. Evropský soud pro lidská práva.....	15
2.2. Rusko a Evropský soud pro lidská práva	16
2.3. Klasifikace případů porušení svobody projevu v Rusku	19
2.4. Individuální opatření	20
2.5. Obecná opatření.....	23
2.6. Zhodnocení výkonu rozsudků Evropského soudu pro lidská práva v případech porušování svobody projevu v Rusku	24
3. DOHLED RADY EVROPY NAD VÝKONEM ROZSUDKŮ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA V PŘÍPÁDECH PORUŠOVÁNÍ SVOBODY PROJEVU V RUSKU	25
3.1. Dohled nad případem Kudeshkina v. Russia	28
3.2. Dohled nad případem Lashmankin and others v. Russia	30
3.3. Zhodnocení dohledu nad výkonem rozsudků v případech porušování svobody projevu v Rusku	31
ZÁVĚR	33
ZDROJE	35

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Stížnosti podané proti Rusku u Evropského soudu pro lidská práva (1959–2017)	17
Graf 2: Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva shledávající porušení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv Ruskem (1959–2017).....	17
Graf 3: Články Úmluvy, jejichž porušení Evropský soud pro lidská práva shledal v rozsudcích proti Rusku (1959–2017).....	18

ÚVOD

Svoboda projevu patří mezi základní lidská práva občanů demokratické společnosti. Kromě vnitrostátních právních předpisů je zakotvena také v mnoha mezinárodních dokumentech univerzální i regionální povahy. Svobodu projevu tak ruským občanům vedle Ústavy Ruské federace garantuje také Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Evropská úmluva o ochraně lidských práv (dále také Úmluva), jichž je Rusko smluvní stranou.

Přesto je Rusko v otázce svobody projevu velmi kontroverzní a diskutovanou zemí. V limitech bakalářské práce není možné najít objektivní odpověď na otázku, zda Rusko skutečně chrání svobodu projevu na svém území a do jaké míry tak činí. Z toho důvodu tato práce představuje jiný úhel pohledu na svobodu projevu ve vztahu k Ruské federaci, a to skrze rozsudky Evropského soudu pro lidská práva (dále také Soudů) a následný dohled Rady Evropy nad výkonem těchto rozsudků.

Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva jsou pro Rusko stejně jako pro všechny ostatní smluvní strany Evropského úmluvy o ochraně lidských práv závazné. V případě, že Soud konstatuje porušení některého článku Úmluvy, má smluvní strana povinnost rozsudkem se řídit a při jeho naplňování přijmout všechna potřebná opatření pro napravení svého protiprávního jednání a pro zamezení takového jednání do budoucna. Každý rozsudek Soudů, jakmile se stane konečným, vstupuje do procesu dohledu, který zajišťuje Výbor ministrů Rady Evropy. Ten kontroluje výkon rozsudku a je připraven být při něm smluvní straně nápomocen.

Cílem předkládané bakalářské práce je zjistit, jak jsou v Rusku implementovány rozsudky Evropského soudu pro lidská práva týkající se porušování svobody projevu, a dále zjistit, jestli Rada Evropy výkon těchto rozsudků zajišťuje. K naplnění cíle práce by měly přispět následující výzkumné otázky.

- Řídí se Rusko rozsudky Evropského soudu pro lidská práva týkající se případů porušování svobody projevu?
- Jaký je postoj Rady Evropy v otázce plnění těchto rozsudků Evropského soudu pro lidská práva Ruskem?
- Jak Rada Evropy reaguje na případné nerespektování těchto rozsudků ze strany Ruska?

Práce je členěna do tří kapitol. První kapitola sloužící jako teoretické východisko práce je zaměřena na mezinárodní soudní řízení jako jeden z možných nástrojů, prostřednictvím něhož mohou aktéři mezinárodních vztahů vystupovat na ochranu svých lidských práv. Jsou zde zachyceny rysy a specifika mezinárodního soudního řízení, především pak v otázce vynucení rozsudků mezinárodních soudů. Dále tato kapitola stručně představuje mezinárodní soudy specializované na oblast lidských práv.

Druhá kapitola navazuje podrobnějším rozбором činnosti Evropského soudu pro lidská práva, který je pro práci stěžejní. Uvádí také statistiku případů, ve kterých byla proti Rusku během jeho členství v Radě Evropy podána stížnost před Evropským soudem pro lidská práva. Dále už se zaměřuje jen na případy týkající se porušování svobody projevu v Rusku a prostřednictvím analýzy rozsudků Evropského soudu pro lidská práva a dokumentů Výboru ministrů zjišťuje, zda Rusko v těchto případech dodržuje dílčí závazky plynoucí z rozsudků. Jsou jimi individuální opatření, resp. finanční kompenzace, a obecná opatření.

Třetí kapitola se zabývá dohledem Rady Evropy nad výkonem rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. Shrnuje obecný proces dohledu a poté se prostřednictvím analýzy dokumentů Výboru ministrů Rady Evropy věnuje krokům Výboru v dohledu nad případy, které se týkají porušování svobody projevu v Rusku. Větší pozornost je v práci věnována dvěma případům, které jsou zároveň v procesu dohledu pozorněji sledovány samotným Výborem ministrů.

Výchozími zdroji teoretické části jsou odborné právní publikace českých i zahraničních právníků a odborníků na oblast mezinárodního práva. Dále je v teoretické části čerpáno z několika publikací českých odborníků z oblasti lidských práv, které poskytují charakteristiku mezinárodních lidskoprávních soudů.

Zdrojem druhé kapitoly práce jsou především rozsudky Evropského soudu pro lidská práva získané z databáze HUDOC a dále také akční plány a zprávy předkládané Ruskem Výboru ministrů. V rozsudcích je ponechána anglická transkripce ruských jmen, kterou Evropský soud pro lidská práva v oficiálních dokumentech používá. Zdrojem třetí kapitoly jsou dokumenty Výboru ministrů Rady Evropy, které Výbor vydává v procesu dohledu nad výkonem rozsudků, získané z databáze HUDOC EXEC.

1. MOŽNOSTI A MEZE ČINNOSTI AKTÉRŮ MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ NA PODPORU LIDSKÝCH PRÁV

V současné době význam lidskoprávní agendy v mezinárodním společenství roste. O období přibližně od konce studené války hovoříme jako o období takzvaného rozpínání lidských práv. S narůstajícím počtem zemí, které do svého právního řádu zařadily určitou formu katalogu lidských práv, narůstá i počet těchto práv. Společně s rozpínáním lidských práv je větší pozornost věnována i jejich podpoře a ochraně, a to nejen ze strany států, ale i dalších aktérů mezinárodních vztahů. Činnost na podporu lidských práv tak kromě vlád států vyvíjí také například mezivládní mezinárodní organizace, nevládní mezinárodní organizace či jednotlivci (Keck a Sikkink 1998, s. 80).

Primárním subjektem zajišťujícím ochranu lidských práv však stále zůstává stát. Stát je totiž v rámci své vnitřní suverenity garantem dodržování lidských práv na svém území. Jeho vnější suverenita a primární subjektivita v mezinárodním právu mu navíc umožňují podporovat dodržování lidských práv i v celém mezinárodním společenství. Ve vnější sféře vystupují státy na podporu lidských práv jednak na multilaterální úrovni na půdě univerzálních a regionálních mezinárodních mezivládních organizací, jednak na bilaterální úrovni v rámci své zahraniční politiky (Skogly 2006, s. 28–29).

Hlavní roli státu v ochraně lidských práv v mezinárodním společenství odpovídá i šíře nástrojů, které za účelem této ochrany mohou státy využít. Státy a potažmo mezinárodní mezivládní organizace, které z vůle států vznikají, mají k dispozici nástroje politické (např. veřejné prohlášení či lidskoprávní dialog), nástroje ekonomické (embargo, bojkot či sankce) a nástroje právní (mezinárodní lidskoprávní smlouvy). Naproti tomu možnosti ostatních aktérů mezinárodních vztahů v ochraně lidských práv jsou značně omezenější. Například nevládní mezinárodní organizace závisí zpravidla na monitoringu a veřejných prohlášeních. Jednotlivci mohou u vybraných mezinárodních soudů podat stížnost pro porušení mezinárodních lidskoprávních smluv a stát se stranou mezinárodního soudního řízení (Dufek, Smekal a kol. 2015, s. 145–161).

1.1 Mezinárodní soudní řízení

Mezinárodní soudní řízení můžeme definovat jako rozhodování mezinárodních sporů právní povahy sborem stálých soudců podle pevných pravidel. Zásadní je zde právní povaha sporu, resp. právní metoda využitá soudem. Soud aplikuje prostředky a postupy mezinárodního práva na tu část mezinárodního sporu, která má právní povahu. Při rozhodování mezinárodněprávních sporů soudce nebere v potaz jen zájmy zúčastněných stran, ale také zájmy mezinárodního společenství jako celku. Kromě samotného řešení sporu má mezinárodní soudní řízení i další nezanedbatelnou funkci a tou je prevence, jelikož řízení působí jako odstrašující prostředek vůči možnému budoucímu protiprávnímu jednání (Kim a Sikkink 2010, s. 957). Díky tomu, že mezinárodní soudní řízení vykládá obsah norem, navíc zamezuje vzniku právní nejistoty.

Základní znaky mezinárodního soudního řízení můžeme tedy shrnout následovně:

- je založeno na normách a argumentech mezinárodního práva,
- rozhoduje spory právní povahy,
- je závazné pro strany ve sporu,
- vynáší ho orgán na stranách nezávislý.

Mezinárodní soudní řízení představuje specifický a v praxi poměrně málo využívaný prostředek řešení mezinárodních sporů, ke kterému se strany uchylují většinou až po vyčerpání všech ostatních prostředků řešení sporu či v případě komplexních a vleklých sporů. Důvody této nepříliš velké popularity mezinárodního soudního řízení můžeme spatřovat v jeho rigiditě, nákladnosti a zdlouhavosti (Dufek a Smekal 2014, s. 146–150).

Mezinárodní soudy můžeme klasifikovat dle několika hledisek. Podle způsobu vzniku a složení rozlišujeme soudy mezinárodní a soudy smíšené. Mezinárodní soudy vznikají na základě mezinárodní smlouvy a jejich soudci jsou voleni určitým reprezentativním orgánem. Smíšené soudy se soustředí na případy v jednom státě, který si k jejich řešení přizval mezinárodní organizace. Aplikovatelné je zde jak právo mezinárodní, tak i právo vnitrostátní. „Smíšenost“ dále spočívá ve faktu, že se na jmenování soudců podílí jak reprezentativní orgán dané mezinárodní organizace, tak i vláda dané země (Skaar, Gloppen a Suhrke 2005, s. 25).

Dle prostoru, v jehož rámci může mezinárodní soud uplatňovat svou jurisdikci, rozlišujeme soudy univerzální a regionální. Dle věcné působnosti pak dělíme mezinárodní soudy na všeobecné, tedy ty, které mohou rozhodovat v jakékoliv otázce mezinárodního práva, a na specializované, jejichž věcná působnost je omezena. Důležité je dělení mezinárodních soudů podle kritéria *iuris standi*, které určuje, jaké subjekty mezinárodního práva se mohou na daný soud obracet a vystupovat před ním. Tradičně jsou to díky své primární subjektivitě státy. Kromě soudů mezistátních ale existují i takové, kde jako účastník sporu může vystupovat i jednotlivec (Malenovský 1993, s. 271–282).

V porovnání s vnitrostátními soudy je jurisdikce mezinárodních soudů velmi specifická. Tato zvláštnost je spatřována v tom, že „*zatímco kompetence vnitrostátních soudů a podrobenost jednotlivce jejich rozhodování určuje autoritativně zákon (jednostranný projev vůle státní moci), je obdobně vynucená podrobenost států mezinárodním soudům v souřadně uspořádaném mezinárodním společenství pojmově vyloučena*“ (Malenovský 1993, s. 293). Na rozdíl od vnitrostátních soudů ve vztahu k jednotlivci tedy mezinárodní soudy potřebují získat souhlas státu se svou jurisdikcí. Tím státy vymezují okruh případů, ve kterých mohou mezinárodní soudy rozhodovat a který může být dále zúžen při aplikaci podmínek přijatelnosti v jednotlivých případech (Shany 2016, s. 7–8). Svůj souhlas s jurisdikcí mezinárodního soudu státy projevují v první řadě přístupem k mezinárodní smlouvě, která příslušný mezinárodní soud zakládá. Kromě tohoto rámcového souhlasu však některé mezinárodní soudy k založení jurisdikce v jednotlivých případech, v nichž je stát stranou, potřebují ještě specifický souhlas tohoto státu. V případě nutnosti „dvoustupňového“ souhlasu se jedná o soud s fakultativní jurisdikcí. Činnost takových soudů mohou státy blokovat, jestliže se rozhodnou svůj souhlas s jurisdikcí soudu neudělit (Dufek a Smekal 2014, s. 98). V případě, kdy k založení jurisdikce soudu v konkrétních případech postačí přístup státu k zakládající smlouvě, se jedná o soud s obligatorní jurisdikcí (Malenovský 1993, s. 293–296).

Mezinárodní soudní řízení je postaveno na dvou základních a úzce provázaných principech tvořících procesní standardy a výrazně přispívající k nestrannosti řízení. Zaprvé je to zásada *audi alteram partem* hovořící o právu každé strany být slyšen a nutnosti zahrnout při soudním rozhodování stanoviska obou stran. Na rozsudek vydaný bez slyšení obou stran či možnosti obou stran vyjádřit se k případu by bylo pohlíženo jako na rozsudek předpojatý. Druhou zásadu představuje rovnost stran. Jak je vidět, obě zásady spolu souvisí, neboť bez přiznání rovnosti stran nelze uvést do praxe zásadu *audi alteram partem* (Cheng 2006, s. 290, 298).

Kromě již zmiňované nestrannosti řízení mají procesní normy ještě několik dalších funkcí. Zaprvé umožňují účelné zapojení obou stran v řízení a tím zadruhé ulehčují soudu shromáždit potřebné množství informací pro rozhodnutí případu. Zatřetí zajišťují, že ani jedna ze stran řízení nezíská výhodu nad tou druhou. Začtvrté ve své podstatě vyjadřují svrchovanou rovnost států (Mani 1980, s. 13–15).

Tyto dva zmíněné principy – *audi alteram partem* a rovnost stran – se pak promítají do většího počtu základních procesních práv účastníků během mezinárodního soudního řízení. Mani (1980, s. 25) těchto procesních práv vzhledem ke státům jako primárním subjektům mezinárodního práva vyjmenovává celkem pět, a to sice právo na rozhodování věci řádně zvoleným tribunálem, právo na řádně odůvodněné a podložené rozhodnutí, právo na obsazení tribunálu bez manipulace a úplatkářství, právo na spravedlivé soudní řízení bez podvodu a právo na složení tribunálu. Především poslední zmíněné procesní právo se jeví při porovnání s vnitrostátním soudním řízením jako velmi specifické (Mani 1980, s. 26). Vracíme se zde k faktu, že mezinárodní soudní řízení, nejen co do procesních pravidel, je založeno na souhlasu států a na jejich svrchované rovnosti. Státy se ze své vůle stávají stranami mezinárodních smluv, které dávají vzniknout mezinárodním soudním orgánům, a tak si vlastně „vybírají“ soudní orgány, před nimiž se mohou stát stranami řízení, a zároveň sami státy rozhodují o složení těchto soudů.

Rozhodnutí mezinárodního soudu je **závazné** pro strany sporu, a to v rozsahu rozhodnuté věci. S rozhodnutím soudu vzniká zákonná překážka *rei iudicatae*, která neumožňuje znovu projednávat věc, o které již bylo jednou pravomocně rozhodnuto (Biehler 2008, s. 36). Z horizontálních vztahů mezi jednotlivými mezinárodními soudy vyplývá, že jejich rozhodnutí je **konečné** (Malenovský 1993, s. 298–300). Mezinárodní soudní řízení tedy zpravidla bývá jednostupňové. Přesto zde existují nástroje, které strany sporu mohou využít v případě chybných rozhodnutí. Například straně, proti které je podána stížnost u Evropského soudu pro lidská práva, je na základě článku 2 protokolu 7 k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv dána možnost přezkumu případu u velkého senátu (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 1950).

1.2 Vynucení rozsudků mezinárodních soudů

Jako jedno z největších specifíků mezinárodního soudního řízení v porovnání s vnitrostátním se jeví vynutitelnost rozsudků. V případě neplnění soudního rozhodnutí mohou vnitrostátní soudy nařídit nucený výkon rozhodnutí. Mezinárodní soudy ovšem žádným podobným právním nástrojem nedisponují (Posner a Yoo 2005, s. 13). Výkon rozsudků mezinárodních soudů tak závisí zcela na ochotě států se těmito rozsudky řídit. Mohlo by se sice zdát, že pokud státy dají souhlas k založení jurisdikce mezinárodního soudu, budou rozhodnutí tohoto soudu plnit dobrovolně a včas. Ne vždy tomu ale tak je. Státy často, ač v rozporu s Vídeňskou úmluvou o smluvním právu, dávají přednost vnitrostátnímu právu před právem mezinárodním a rozsudku mezinárodního soudu tak nedbají (Biehler 2008, s. 275–276).

V takových případech, kdy se státy odmítají podrobit rozhodnutí mezinárodních soudů, vyhledávají soudy pomoc u mezinárodních organizací. Tato provázanost mezinárodních soudů s mezinárodními organizacemi je logická, neboť to bývají právě mezinárodní organizace, jejichž členové dávají prostřednictvím mezinárodní smlouvy vzniknout mezinárodním soudům. Vynucení rozsudků mezinárodních soudů tedy nezajišťují soudy samotné, ale právě tyto mezinárodní organizace, resp. jejich výkonné orgány (Malenovský 1993, s. 301–302). K výkonu mezinárodních rozsudků státy motivuje již jejich samotná existence (Reisman 1969, s. 7).

Tyto mezinárodní organizace využívají instrumentu mezinárodního donucení, které můžeme definovat jako „*legální mechanismy nátlaku na subjekty právního řádu s cílem zajistit, aby respektovaly jeho normy*“ (Malenovský 1993, s. 357). V tradičním mezinárodním právu byla subjektům ponechána volnost v donucování. V moderním systému mezinárodního práva však postupně došlo k upevnění zásady právní rovnosti subjektů, a za tímto účelem vznikly normy vymezující podmínky, postupy a hranice donucování. Jednou z důležitých podmínek donucení, se kterou přichází moderní systém mezinárodního práva, je zákaz použití síly a hrozby silou. Použití síly či hrozby silou je dovolené pouze jako reakce na použití síly druhým státem (Čepelka a Šturma 2003, s. 658). Vzniká zde tedy dělení donucovacích opatření na ty s použitím síly na jedné straně a ty bez použití síly na straně druhé. Donucovací prostředky můžeme klasifikovat dále podle toho, zda stát tyto prostředky používá sám (individuální donucování), nebo v součinnosti s jiným státem (kolektivní donucování). Individuální donucování zpravidla nemívá takovou razanci a účinnost,

proto se státy často uchylují k donucování kolektivnímu, a to zpravidla na půdě mezinárodních organizací (Malenovský 1993, s. 357–361).

Některé donucovací prostředky, kterými k vynucení rozsudků mezinárodních soudů mezinárodní organizace disponují, se jeví jako nepřiměřené a z toho důvodu nejsou v praxi vůbec využívány. Jedná se například o pozastavení práva státu na zastoupení v mezinárodní organizaci, či přímé vyloučení státu z mezinárodní organizace. Nabízí se otázka, nakolik účinný by tento krok pro vynucení mezinárodního rozsudku byl. Pokud by totiž mezinárodní organizace přistoupila k vyloučení některého z členských států, ztratila by tento stát ze sféry svého vlivu a neměla by možnost pokračovat ve vynucování rozsudku (Magliveras 1999, s. 271–272).

Pravděpodobně z důvodů nepřiměřenosti a neefektivity výše zmíněných sankčních nástrojů se mezinárodní organizace za cílem vynucení mezinárodních rozsudků uchylují většinou k jiným, poněkud diplomatictějším, nástrojům. Naplňování rozsudků mezinárodních soudů se snaží zajistit spíše prostřednictvím monitoringu, notifikačního mechanismu a dialogu s členskými státy (Noortman 2013).

1.3 Mezinárodní soudy v oblasti lidských práv a vynucení jejich rozsudků

Mezinárodní soudy specializované na oblast lidských práv vznikají výhradně jako kontrolní mechanismy v rámci regionálních systémů ochrany lidských práv. Reflektují tak specifika a hodnotové rámce jednotlivých regionů.

V Interamerickém systému existujícím na americkém kontinentu jsou lidská práva zakotvena v Americké úmluvě o lidských právech, kterou v roce 1969 přijala Organizace amerických států. Americká úmluva zároveň zřídila Interamerickou komisi pro lidská práva a **Interamerický soud pro lidská práva** jako kontrolní mechanismus dodržování Úmluvy (Zemanová 2004, s. 163–168). Systém však postrádá jakýkoliv nezávislý orgán, který by byl pověřen dohledem nad výkonem rozsudků Interamerického soudu a případně i jejich vynucováním. Tento nedostatek se Interamerický soud snaží vyvažovat spoluprací s nevládními organizacemi a uzavíráním bilaterálních smluv, ve kterých se státy zavazují uznat jeho rozhodnutí. I přesto výkon rozsudků Interamerického soudu závisí především na vůli samotných států podřídit se jeho rozhodnutím (Dufek a Smekal 2014, s. 248).

Africký systém představuje nejmladší a nejméně rozvinutý regionální systém ochrany lidských práv. Zde v roce 1981 Organizace africké jednoty přijala Africkou chartu práv člověka a zároveň dala vzniknout Africké komisi pro práva člověka a národů jako kontrolnímu mechanismu jejího dodržování (Pavlíček, Hofmannová a kol. 2015, s. 186, 187). Jelikož je Africká komise oprávněna vydávat pouze nezávazná rozhodnutí, jeví se jako velmi slabý institucionální systém bez možnosti monitorovat a vynucovat svá rozhodnutí. Z toho důvodu byl v roce 1998 na základě protokolu k Africké chartě zřízen **Africký soud pro práva člověka a národů**, jehož rozhodnutí jsou závazná. I Africký soud však postrádá donucovací mechanismus k výkonu rozsudků, a tak výkon jeho rozhodnutí závisí na vůli států a jejich vnitrostátních zájmech (Dufek a Smekal 2014, s. 257).

Nejvyspělejším regionálním systémem ochrany lidských práv je evropský systém. Ten je založen především na dokumentech Rady Evropy a Evropské unie. Prvním právně závazným instrumentem se v rámci evropského systému stala Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která vznikla na půdě Rady Evropy a byla přijata v roce 1950 (Zemanová 2004, s. 93). Efektivita Úmluvy v ochraně lidských práv se odvíjí především od institucionálního mechanismu, který dohlíží na její dodržování. Tento kontrolní mechanismus je složen ze dvou vzájemně provázaných orgánů, **Evropského soudu pro lidská práva**, založeného samotnou Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv, a Výboru ministrů Rady Evropy. Právě existence Výboru ministrů jako mechanismu, který nejenže provádí dohled nad výkonem rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, ale nad to jejich výkon i vynucuje, činí z evropského systému výjimečný a efektivní systém ochrany lidských práv (Gerloch, Šturma a kol. 2011, s. 381).

2. PŘÍPADY PORUŠOVÁNÍ SVOBODY PROJEVU V RUSKU

V JUDIKATUŘE EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

2.1 Evropský soud pro lidská práva

Dle kritérií zmiňovaných v kapitole 1, bychom Evropský soud pro lidská práva mohli klasifikovat jako specializovaný regionální mezinárodní soud s rozšířeným *iuris standi*, ke kterému mohou stížnost podat jak státy, tak i jednotlivci či nevládní organizace. Počet soudců je rovný počtu smluvních stran. Každá smluvní strana předloží 3 kandidáty, kteří mohou ale nemusí být jejími občany, ze kterých pak Parlamentní shromáždění volí jednoho soudce na devítileté období.

Stížnost musí splňovat následující podmínky přijatelnosti vymezené v článku 35 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv: může být učiněna pouze proti státu, který je smluvní stranou Úmluvy, musí se týkat porušení některých z práv vyjmenovaných Úmluvou a musí jí předcházet vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků. Dále je nutné, aby byla stížnost podána do 6 měsíců od vydání konečného vnitrostátního rozsudku, a to neanonymně stěžovatelem, který utrpěl závažnou újmu. Mezi podmínky přijatelnosti patří také zákaz opakování stejné stížnosti před Soudem či jiným mezinárodním vyšetřovacím nebo smírčím orgánem (Kmec, Kosař, Kratochvíl a Bobek 2012, s. 188–209).

Při projednávání stížností zasedá Soud jako samosoudce, v tříčlenném výboru, sedmičlenném senátu a sedmnáctičlenném velkém senátu. Pokud není stížnost v první fázi řízení zamítnuta samosoudcem, je zaslána k vyjádření státu, proti kterému byla podána, a předána tříčlennému výboru. Ten může opět rozhodnout o nepřijatelnosti stížnosti. Pokud je stížnost přijatelná a jedná se o typ problému, který byl již v minulosti Soudem posuzován, může v dané věci rozhodnout sám tříčlenný výbor. Pokud se naopak jedná o zcela nový typ případu u Soudu, je stížnost dále předána sedmičlennému senátu (Pavlíček, Hofmannová a kol. 2015, s. 113). Senát opět rozhoduje o přijatelnosti stížnosti. Poté může případ rozhodovat sám, nebo, při náročné povaze případu, ho postoupit velkému senátu. Jestliže případ rozhoduje malý senát, v tříměsíční lhůtě po vydání rozsudku má pak každá strana případu právo požádat o postoupení věci velkému senátu. Ten žádost přijme podle článku 43 Úmluvy v případě, že případ vyvolává závažnou otázku týkající se výkladu nebo použití Úmluvy nebo Protokolů k ní, nebo závažný problém obecného významu.

Rozsudek velkého senátu je konečný. Konečný rozsudek, který konstatuje porušení povinnosti vyplývající z Úmluvy, vstupuje do kontrolního mechanismu Výboru ministrů Rady Evropy, který dohlíží na jeho dodržování (Kmec, Kosař, Kratochvíl a Bobek 2012, s. 229).

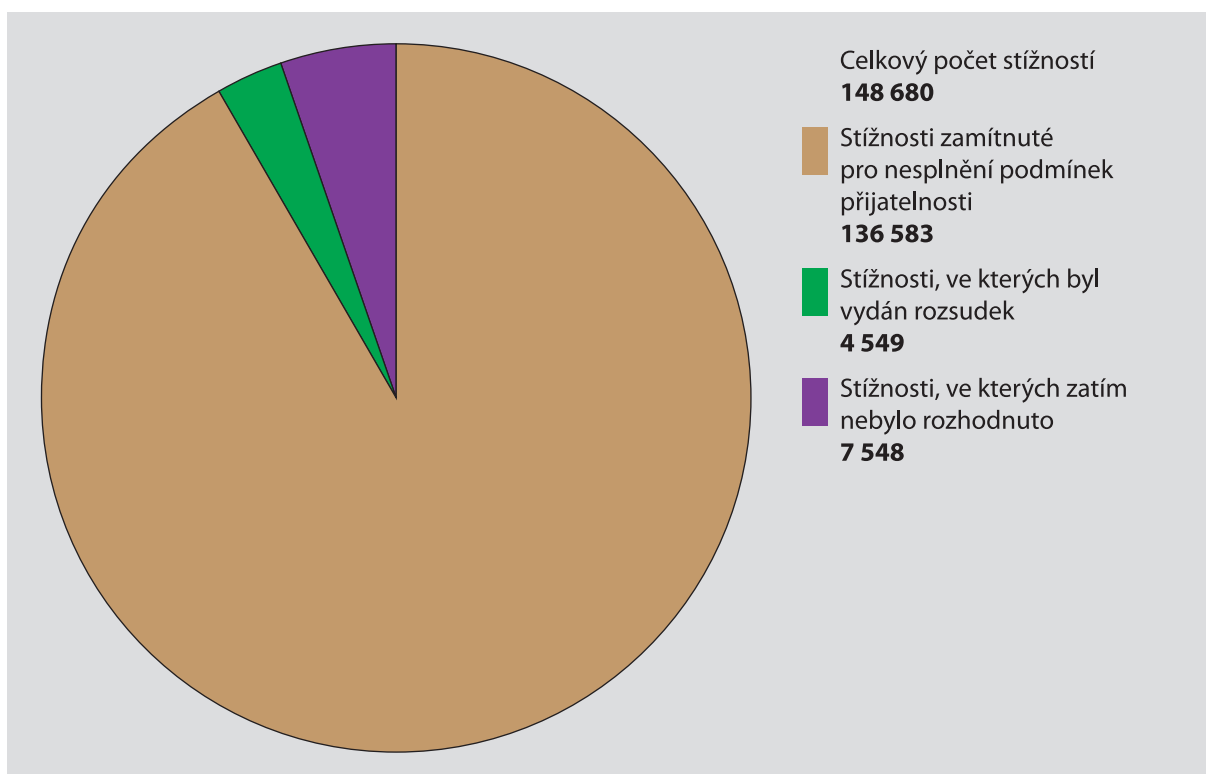
Smluvní strany Úmluvy mají zákonnou povinnost řídit se rozsudky Soudu, která je založena na článku 46, odstavci 1 Úmluvy. Závazek státu řídit se rozsudky Soudu s sebou přináší tři dílčí povinnosti. Zaprvé je to povinnost ukončit protiprávní jednání. Zadruhé je to povinnost napravit důsledky protiprávního jednání a za tím účelem přijmout individuální reaktivní opatření. Tato povinnost je založena na principu *restitutio in integrum*, tedy uvedení v původní stav. Zatřetí státu vzniká povinnost vystříhat se podobného protiprávního jednání v budoucnu prostřednictvím přijetí obecných preventivních opatření. Ta mohou mít podobu například změny vnitrostátních zákonných předpisů, reformy soudních procesů či sjednocujícího výkladu Úmluvy vnitrostátními soudy (Gerloch, Šturma a kol. 2011, s. 374–375).

Rozsudky Soudu bývají deklaratorní povahy, tj. konstatují porušení závazku vyplývajícího z Úmluvy. Úmluva totiž blíže nespecifikuje prostředky, pomocí nichž by smluvní strany měly rozsudky Soudu naplňovat, a tak způsob výkonu rozsudků závisí na rozhodnutí státu. Soud zároveň nedisponuje žádnými nástroji k vynucení rozsudku v případě, že se smluvní strana Úmluvy, jíž se případ týká, nechová v souladu s rozsudkem (Abdelgawad 2008, s. 48).

2.2 Rusko a Evropský soud pro lidská práva

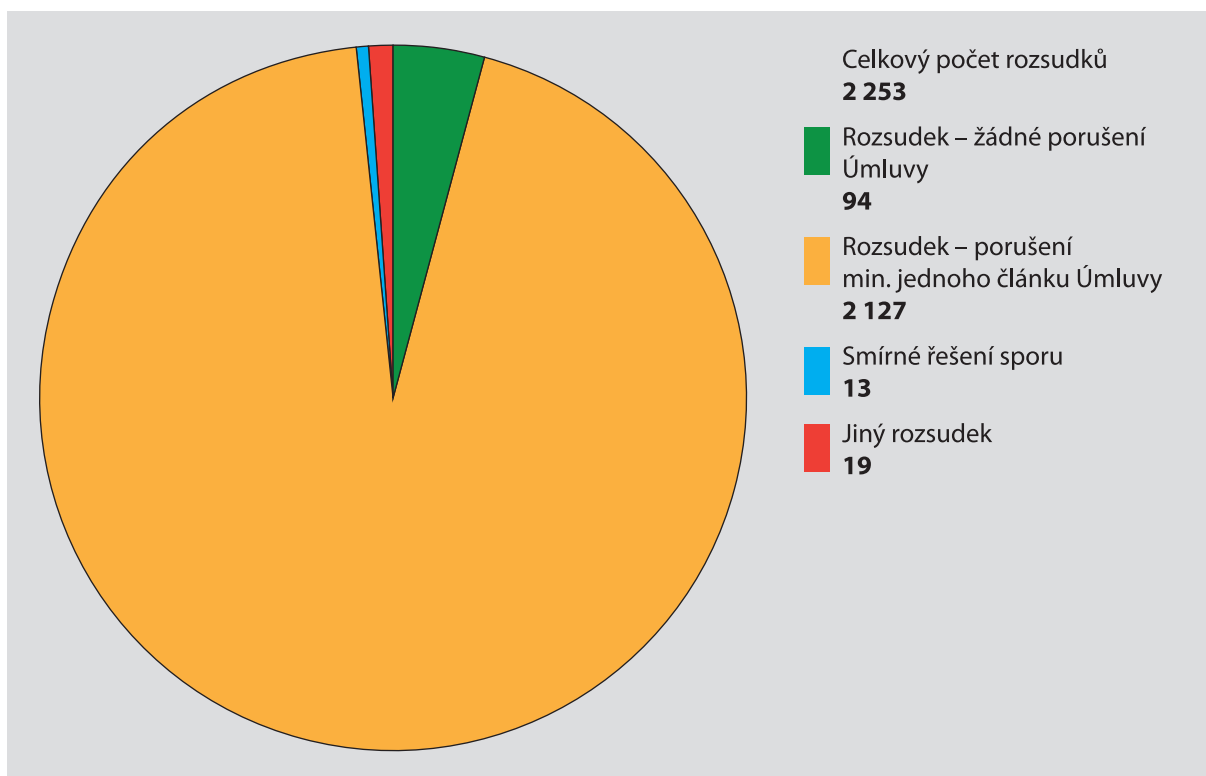
Rusko je zemí, proti které bylo v porovnání s ostatními členskými státy Rady Evropy vzneseno nejvíce stížností u Evropského soudu pro lidská práva. Z celkového počtu 845 976 stížností doručených Soudu během let 1959 až 2017 jich bylo proti Rusku namířeno celkem 148 680. Nutno dodat, že velká většina z nich (92 %) byla Soudem zamítnuta pro nesplnění podmínek přijatelnosti, což dokumentuje graf č. 1. Co do počtu vydaných rozsudků se tedy Rusko řadí až za Turecko a Itálii. Z grafu č. 2 je patrné, že pokud Soud stížnost přijal a vynesl rozsudek, pak většinou (94 % případů) došel k závěru, že Rusko porušuje minimálně jeden článek Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Pouze 4 % rozsudků neshledávají žádné porušení Úmluvy (European Court of Human Rights 2018a, s. 5, 9).

Graf 1: Stížnosti podané proti Rusku u Evropského soudu pro lidská práva (1959–2017)

Zdroj: Vlastní zpracování s využitím dat z výročních zpráv Evropského soudu pro lidská práva.

Graf 2: Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva shledávající porušení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv Ruskem (1959–2017)

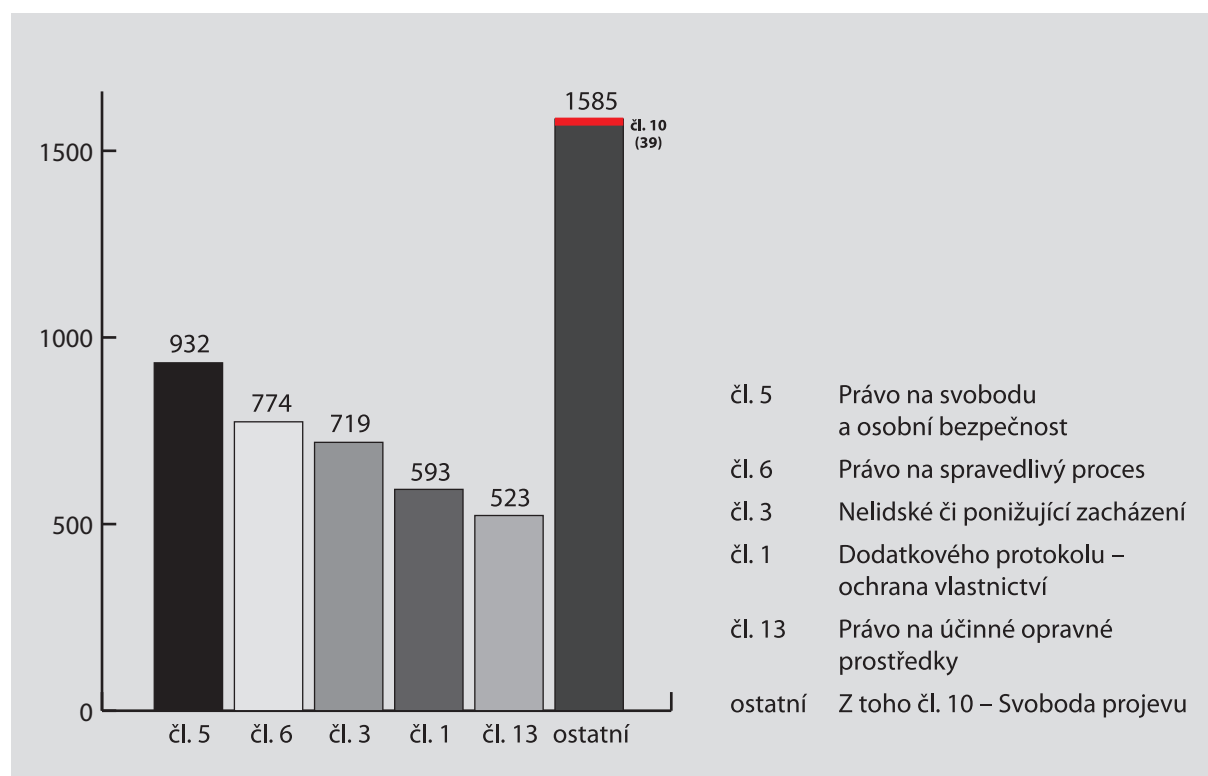

Zdroj: Vlastní zpracování s využitím dat z výročních zpráv Evropského soudu pro lidská práva.

Graf č. 3 zachycuje nejčastěji porušované články Úmluvy ze strany Ruska. Nejčastěji porušovaným je článek 5 Úmluvy zakotvující právo na svobodu a osobní bezpečnost. Následují článek 6 – právo na svobodný proces a článek 3 – nelidské či ponižující zacházení (European Court of Human Rights 2018a, s. 9). Lze tedy shrnout, že Soud ve vztahu k Rusku řeší nejčastěji případy týkající se základních lidských práv, tedy tělesné integrity a majetkové sféry. Ve srovnání s tím abstraktnější politická práva jako svoboda projevu či svoboda shromažďování jsou v rozsudcích zastoupena jen zřídka.

Údajné porušení svobody projevu zakotvené v článku 10 Úmluvy, které je pro tuto práci stěžejní, bylo do konce roku 2017 předmětem celkem 62 stížností podaných u Soudu proti Rusku. Pouze jedna stížnost byla kvůli nesplnění podmínek týkajících se stěžovatele označena za nepřijatelnou. V 8 případech konečný rozsudek neshledával žádné porušení článku 10 Úmluvy. Přestože svobodu projevu ruským občanům vedle článku 10 Úmluvy garantuje také článek 29 Ústavy Ruské federace a článek 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, Soud celkem v 39 případech shledal, že Rusko toto právo porušilo (European Court of Human Rights 2018a, s. 9). Ve zbývajících případech nebylo do konce roku 2017 rozhodnuto.

Graf 3: Články Úmluvy, jejichž porušení Evropský soud pro lidská práva shledal v rozsudcích proti Rusku (1959–2017)

Zdroj: Vlastní zpracování s využitím dat z výročních zpráv Evropského soudu pro lidská práva.

2.3 Klasifikace případů porušení svobody projevu v Rusku

Výraznou většinu, tedy celkem 28 ze 39 případů, ve kterých Soud shledal, že Rusko porušuje svobodu projevu, představují tzv. difamační spory. Difamační spory se vyznačují tím, že v nich proti sobě stojí dvě práva chráněná Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv, konkrétně právo na svobodu projevu, které garantuje článek 10 Úmluvy, a právo na respektování soukromého a rodinného života, které garantuje článek 8 Úmluvy. (Kmec, Kosař, Kratochvíl a Bobek 2012, s. 1075). Jedná se tedy o případy, ve kterých ruské vnitrostátní soudy dávají přednost osobnostním právům před svobodou projevu. Ten, v jehož neprospěch vnitrostátní soudy rozhodly, se poté obrací na Soud jako stěžovatel a podává stížnost proti Rusku za omezení svobody projevu. Jako typický stěžovatel v difamačním sporu u Soudu se jeví novinář, který uveřejní článek týkající se politiků nebo jiných veřejných osob. Vnitrostátní ruský soud poté shledává buďto porušení článku 152 Občanského zákoníku Ruské federace pojednávajícím o ochraně cti, důstojnosti a profesní reputace, nebo porušení článku 129 Trestního zákoníku Ruské federace, který definuje difamaci jako rozšiřování zjevně nepravdivých informací poškozujících čest, důstojnost a pověst.

Obecný princip, se kterým Soud přistupuje k nelehkým případům kolize osobnostních práv a svobody projevu, nejlépe vykresluje případ *Petrenco v. Moldovia*. Zde Soud ve svém rozsudku uvádí, že „*v případech, kde musí poměřovat ochranu osobního života na jedné straně a svobodu projevu na straně druhé, hraje důležitou roli fakt, jestli daný projev přispívá k diskuzi o veřejném zájmu. V takových případech je míra přípustné kritiky větší ve vztahu k politikům a jiným veřejným osobám než ve vztahu k osobám soukromým, neboť politici se dobrovolně dostávají pod drobnohled novinářů a veřejnosti a musí proto projevovat větší míru tolerance*“ (*Petrenco v. Moldovia*). Zároveň Soud zdůrazňuje nutnost rozlišovat fakta, která podléhají důkazům o pravdivosti, od hodnotových soudů, které nemusí být důkazy podloženy.

Kromě difamačních sporů je žurnalistika tématem také případu *Dzhavadov v. Russia*, ve kterém byla stěžovateli zamítnuta žádost o registraci novin, a případu *Saliyev v. Russia*, který se týká stažení jednoho čísla novin z prodeje. Další tři případy, konkrétně *Kudeshkina v. Russia*, *Kabanov v. Russia* a *Malofeyeva v. Russia*, se týkají kritiky soudnictví. Ve sloučených případech *Lashmankin and others v. Russia* a *Novikova and others v. Russia* byli stěžovatelé před vnitrostátními soudy souzeni za porušení zákona o organizaci veřejných akcí a demonstrací. Mezi zbylými případy se objevuje kritika politické scény, porušení volebního zákona a porušení zákona o zákazu propagace sexuálních menšin.

2.4 Individuální opatření

Závazek smluvních stran Evropské úmluvy o ochraně lidských práv řídit se rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve všech případech, v nichž jsou stranami, s sebou přináší povinnost přijmout tzv. individuální opatření, pokud Soud shledal porušení Úmluvy. Individuální opatření mají za cíl omezit negativní důsledky protiprávního jednání a navrátit poškozenou stranu do stejného stavu, v jakém se nacházela před porušením Úmluvy. Jak již bylo zmíněno, individuální opatření jsou založená na principu *restitutio in integrum*. *Restitutio in integrum* může být doplněno finanční kompenzací.

Pokud Soud konstatuje, že stát porušil Úmluvu, a zároveň vnitrostátní právo tohoto státu umožňuje pouze částečnou nápravu, přiznává Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 1950). Formulace „v případě potřeby“ je pro mechanismus zadostiučinění velmi podstatná. Jinými slovy, zadostiučinění není automaticky následkem rozsudku, který konstatuje porušení Úmluvy. O zadostiučinění ve formě finanční kompenzace může po předložení žádosti strany sporu Soud rozhodovat pouze v případě, že existuje příčinná souvislost mezi škodou, kterou stěžovatel utrpěl, a porušením Úmluvy, které je v daném případě Soudem konstatováno. Zároveň může být finanční kompenzace přiznána, jen pokud je vzniklá škoda následkem tohoto porušení.

Soud ve své praxi rozlišuje tři základní typy zadostiučinění. Prvním z nich je odškodnění za hmotné škody založené na principu *restitutio in integrum*, které zahrnuje kompenzaci za skutečnou škodu nebo kompenzaci ušlého zisku. Povinnost dokázat příčinnou souvislost mezi škodou a porušením Úmluvy a také výši samotné škody je na straně žadatele. Druhým typem odškodnění je odškodnění za nehmotné škody, které by mělo žadateli vykompenzovat psychickou či fyzickou bolest. Stanovit výši takové nehmotné škody je však velmi problematický úkol. Soud se zde proto opírá o svou dosavadní judikaturu. Třetí odškodnění představuje kompenzace nákladů, které žadatel musel nevyhnutelně vynaložit, aby se domohl svých práv, a to jak v průběhu vnitrostátního řízení, tak i během řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Typicky se jedná o náklady na právní pomoc, náklady soudního řízení, či cestovné (European Court of Human Rights 2018b, s. 63–65).

Finanční kompenzace, pokud je přiznána, představuje jedinou konstitutivní část rozsudku Soudu, který má jinak veskrze deklaratorní povahu. Podle vlastních slov

Soudu je smyslem finanční kompenzace vyvážit škodlivé následky porušení Úmluvy, nikoliv potrestat odsouzený stát. Aby Soud zmírnil dopady nepříznivého měnového kurzu, vyhrazuje si právo zvolit měnu, ve které bude finanční kompenzace vyplacena. Zároveň Soud určí i lhůtu, zpravidla tříměsíční, ve které má k zaplacení kompenzace dojít. V reakci na pozdní plnění států, se kterým se Soud v praxi setkával, určuje Soud nyní i úroky z prodlení (Abdelgawad 2008, s. 12–13).

Co se týče devětatřiceti případů, které jsou předmětem této práce, pouze v šesti z nich nebyla podána žádost o zadostiučinění. V ostatních třiatřiceti případech byla podána žádost minimálně na jeden typ zadostiučinění, která zároveň byla Soudem ve všech těchto případech přijata. Jen zřídka bylo však vyhověno žádosti v celém jejím rozsahu, tedy v plné výši požadované finanční kompenzace, nebo ve všech požadovaných typech zadostiučinění. Výše odškodnění za hmotné škody přiznané Soudem se pohybovala v rozmezí od 50 EUR do 4 000 EUR, výše odškodnění za nehmotné škody v rozmezí od 1 000 EUR do 20 000 EUR a výše odškodnění za náklady spojené s domáháním práv v rozmezí od 5 EUR do 8 500 EUR. Nejčastěji Soud rozhodl o odškodnění za nehmotné škody, což jistě odpovídá povaze práva na svobodu projevu, jehož porušení se tyto případy týkají (Aleksandr Krutov v Russia; Andrushko v Russia; Bayev and others v Russia; Bezymyannyy v Russia; Dyuldin and Kislov v Russia; Dzhavadov v Russia; Fedchenko v Russia; Fedchenko v Russia (No. 2); Filatenko v Russia; Godlevskiy v Russia; Grebneva and Alisimchik v Russia; Grinberg v Russia; Cheltsova v Russia; Chemodurov v Russia; Igor Kabanov v Russia; Karman v Russia; Kazakov v Russia; Kharlamov v Russia; Krasulya v Russia; Kudeshkina v Russia; Kunitsyna v Russia; Lashmankin and others v Russia; Malofeyeva v Russia; Nadtoka v Russia; Novaya Gazeta v Voronezhe v Russia; Novikova and others v Russia; Obukhova v Russia; OOO Ivpress and others v Russia; OOO Izdatelskiy Tsentr Kvartirnyy Ryad v Russia; Orlovskaya Iskra v Russia; Porubova v Russia; Reznik v Russia; Romanenko and others v Russia; Saliyev v Russia; Sergey Kuznetsov v Russia; Taranenko v Russia; Terentyev v Russia; Zakharov v Russia).

Zhodnotit, zda Ruská federace dodržuje rozsudky Soudu v případech porušování svobody projevu z hlediska finanční kompenzace, je téměř nemožné. Důvodem je absence informací ze strany Ruska. Pouze v devíti případech z celkových šestatřiceti, kdy Soud Rusku uložil vyplatit finanční kompenzace, totiž Rusko poskytlo Radě Evropy informace o plnění. Dozvídáme se, že celkem v šesti případech byla finanční kompenzace vyplacena v rámci tříměsíční lhůty dané Soudem a v ostatních třech případech byla vyplacena se zpožděním (Committee of Ministers 2008; Committee of Ministers 2011a, s. 1; Committee of Ministers 2011b, s. 1; Committee of Ministers

2013, s. 1; Committee of Ministers 2015a, s. 1; Committee of Ministers 2015b, s. 1; Committee of Ministers 2017b, s. 1; Committee of Ministers, 2018e, s. 2–8). Informace o platbě finanční kompenzace ve zbylých sedmadvaceti případech Rada Evropy stále neobdržela.

Kromě finanční kompenzace podoba individuálních opatření nebývá v rozsudku Soudu formulována, a je tedy většinou ponechána na uvážení samotných států. Může se jednat například o znovuotevření případu a obnovení soudního řízení před vnitrostátními soudy. K němu se státy uchylují zejména v případech, kdy Soud shledal porušení práva na svobodný proces ve vnitrostátním soudním řízení a toto porušení ovlivnilo podobu rozsudku. V trestním právu může být individuálním opatřením například pozastavení výkonu rozsudku nebo výmaz z rejstříku trestů (Abdelgawad 2008, s. 18, 24, 73).

Stejně jako o vyplacení finančních kompenzací nepodává Rusko ani o přijímání ostatních individuálních opatření Radě Evropy dostatečné informace, které by dokazovaly, že se řídí rozsudky Soudu v případech porušování svobody projevu. Celkem ve třidvaceti případech z celkových devětatřiceti Rada Evropy stále neobdržela zprávy o přijatých individuálních opatřeních v rámci naplňování rozsudků Soudu. Nutno poznamenat, že v nejstarších z těchto případů byly rozsudky Soudu vydány již v roce 2007. Nedostatečné poskytování informací lze tedy přičítat spíše neochotě Ruska řídit se rozsudky Soudu a nízké míře důležitosti, které těmto rozsudkům Rusko přikládá.

Vedle zmíněných třidvaceti případů celkem v osmi dalších případech Rusko kromě vyplacení finanční kompenzace nepovažovalo za nutné přijmout další individuální opatření. V šesti případech bylo obnovení řízení před vnitrostátními soudy, ve dvou případech byla žádost na obnovení řízení zamítnuta (Committee of Ministers 2008; Committee of Ministers 2011a, s. 1; Committee of Ministers 2011b, s. 1; Committee of Ministers 2013, s. 1; Committee of Ministers 2015a, s. 1; Committee of Ministers 2015b, s. 1; Committee of Ministers 2017b, s. 1).

2.5 Obecná opatření

Smluvní strany Evropské úmluvy o ochraně lidských práv mají v rámci naplňování rozsudků Evropského soudu pro lidská práva povinnost kromě individuálních opatření přijmout také opatření obecná, prostřednictvím kterých má dojít k eliminaci protiprávního jednání z jejich strany do budoucna. Obecná opatření mohou mít formu změn vnitrostátních norem a zákonných předpisů, které zajistí jejich harmonizaci s Úmluvou a také efektivnější ochranu práv Úmluvou garantovaných. Dalším účinným obecným opatřením, které Výbor ministrů odsouzeným státům doporučuje, je překlad rozsudků a prozatímních rezolucí Výboru do oficiálního jazyka daného státu a jejich rozšíření mezi vnitrostátní orgány státní správy (Abdelgawad 2008, s. 28–30).

I co se obecných opatření týče, Rusko ve většině případů neposkytlo Výboru ministrů informace o podniknutých krocích. Ve čtrnácti případech byl rozsudek Soudu rozšířen mezi ruské vnitrostátní soudy, případně i přeložen do ruštiny a zveřejněn. Větší dosah bychom mohli předpokládat u obecných opatření přijatých v rámci případu *Grinberg v. Russia*. V návaznosti na tento případ totiž v únoru 2005 Plénium Nejvyššího soudu Ruské federace vydalo Dekret č. 3 pro ruské vnitrostátní soudy nižšího stupně, který by jim měl posloužit jako vodítko pro aplikaci článku 152 ruského Občanského zákoníku, pojednávajícím o difamaci, v souladu s článkem 10 Úmluvy (Committee of Ministers 2008). Tento dekret by mohl pro Ruskou federaci představovat posun, jelikož právě difamační spory tvoří výraznou většinu všech případů porušování svobody projevu, ve kterých Rusko před Soudem vystupuje.

Dále Rusko informovalo Výbor ministrů o obecném opatření spojeném s případem *Malofeyeva v. Russia*, které se netýká jen svobody projevu a má tedy potenciál celkově zlepšit praxi ruských soudů v rozhodování lidskoprávních případů. V květnu 2013 totiž Plénium Nejvyššího soudu Ruské federace přijalo usnesení O aplikaci Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, ve kterém soudům nižšího stupně zdůrazňuje, že jakékoliv omezení základních lidských práv a svobod se musí zakládat na právu, musí mít legální cíle a musí být nezbytně nutné pro demokratickou společnost (Committee of Ministers 2014, s. 4).

2.6 Zhodnocení výkonu rozsudků Evropského soudu pro lidská práva v případech porušování svobody projevu v Rusku

Pro zhodnocení kroků Ruské federace při výkonu rozsudků Evropského soudu pro lidská práva v případech porušování svobody projevu je zjevnou překážkou výrazný nedostatek informací poskytovaných Ruskem Výboru ministrů. Tato situace jistě vypovídá o míře významu, kterou Rusko těmto případům přisuzuje. Z informací, které již byly Výboru předloženy, je patrná rozporuplnost přístupu Ruska v přijímání jednotlivých opatření. Zatímco Rusko dbá na včasné vyplacení finanční kompenzace ve většině případů, přijatá individuální a obecná opatření nejsou uspokojivá.

Individuální opatření se většinou omezují na obnovení vnitrostátního soudního řízení, které je iniciované samotným stěžovatelem. Často v nich však nedochází k výraznějšímu posunu, a tak není zajištěna patřičná náprava důsledků protiprávního jednání vůči stěžovateli. V rámci obecných opatření Rusko podniklo řadu kroků, které by měly posunout rozhodovací praxi ruských vnitrostátních soudů v lidskoprávních otázkách na úroveň evropských standardů a které by dále měly vyjasnit přístup k častým difamačním sporům. Reálný dopad těchto opatření lze však zpochybnit, jelikož počet případů porušení svobody projevu Ruskem, a zejména pak difamačních sporů, předložených Soudu dále narůstá.

3. DOHLED RADY EVROPY NAD VÝKONEM ROZSUDKŮ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA V PŘÍPADECH PORUŠOVÁNÍ SVOBODY PROJEVU V RUSKU

Článek 46, odstavec 2 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv pověřuje Výbor ministrů Rady Evropy dohledem nad výkonem rozsudků Evropského soudu pro lidská práva. Výbor ministrů dohled zajišťuje společně s Oddělením pro výkon rozsudků, a to během zvláštních zasedání věnovaných lidským právům. Stát, proti kterému byla podána stížnost, je vyzván k tomu, aby Výboru poskytl informace o všech opatřeních, která při výkonu rozsudku Soudu zamýšlí přijmout (tzv. action plan), či která již přijal (tzv. action report). Během dohledu nad výkonem rozsudku mohou Soudu svá písemná stanoviska předkládat také stěžovatelé nebo nevládní organizace činné v ochraně lidských práv (Gerloch, Šturma a kol. 2011, s. 375).

Jak již bylo řečeno, opatření, která z rozsudku pro stát vyplývají, mají povahu zaprvé finanční kompenzace, zadruhé reaktivních opatření, která ukončí a napraví protiprávní jednání, nebo zatřetí preventivních opatření, která zamezí vzniku podobných protiprávních situací do budoucna. Dokud stát opatření není schopen přijmout, nebo dokud o nich Výbor není informován, je případ řazen na program každého dalšího zasedání pro lidská práva a dále podléhá dohledu Výboru. (Committee of Ministers 2006, s. 2).

V procesu dohledu nad výkonem rozsudků Soudu disponuje Výbor několika základními nástroji. Nejměrnější nástroj představuje vydávání hodnotících dokumentů během zasedání pro lidská práva, které shrnují dosavadní stav naplňování rozsudku. Pokud stát zatím potřebná opatření nepřijal, může tuto nečinnost Výbor zhodnotit v rámci prozatímních rezolucí, prostřednictvím kterých zároveň může danému státu navrhnout konkrétní kroky na cestě k výkonu rozsudku. V závažnějších případech může prozatímní rezoluce nabýt i přísnějšího tónu a Výbor ministrů může jejím prostřednictvím státu zdůraznit, že výkon rozsudku Soudu je podmínkou členství v Radě Evropy (Abdelgawad 2008, s. 40–41).

Dva nové nástroje k dohledu nad rozsudky Soudu pak přibýly Výboru vstupem v platnost Protokolu č. 14 k Úmluvě. Od roku 2010 se tak Výbor může obrátit na Soud v případě, že je výklad rozsudku problematický a brání dohledu nad jeho výkonem. Ve výjimečných případech a po předchozím upozornění daného státu

může také Výbor předat případ zpět Soudu, který rozhoduje o tom, zda stát porušil svou povinnost řídit se rozsudky Soudu založenou na článku 46, odstavci 3 Úmluvy. V případě, že Soud rozhodne kladně, předá případ zpět Výboru, který podnikne další kroky dle svého uvážení (Committee of Ministers 2006, s. 4–5).

Jako nejprísnejší nástroj, ke kterému může Výbor v případě nerespektování rozsudků Soudu pristoupit, se jeví pozastavení práva na zastoupení daného státu v Radě Evropy nebo dokonce požadavek na jeho vystoupení z Rady. Tento nástroj může Výbor teoreticky použít na základě článku 8 Statutu Rady Evropy. Tato sankce byla doposud v praxi Rady Evropy použita pouze v jednom případě, což poukazuje na její krajní povahu a na upřednostňování mírnějších opatření, založených na dialogu se státem (Gerloch, Šturma a kol. 2011, s. 377).

Případy zůstávají v procesu dohledu do té doby, než jsou státem, proti kterému byla stížnost podána, přijata všechna požadovaná opatření. Poté stát předloží Výboru zprávu o vše krocích, které v rámci naplňování rozsudku přijal. Pokud se zpráva dočká schválení ze strany Výboru, je dohled nad případem ukončen vydáním závěrečné rezoluce Výboru ministrů (Committee of Ministers 2006, s. 6).

Z celkového počtu 39 případů porušování svobody projevu, ve kterých Soud během členství Ruska v Radě Evropy vydal rozsudek, jich 37 stále zůstává v procesu dohledu nad výkonem. Pouze v případech Grinberg v. Russia a Zakharov v. Russia podniklo Rusko všechny požadované kroky k naplnění rozsudku, takže Výbor ministrů mohl dohled na těmito případy ukončit. Stalo se tak vydáním závěrečné rezoluce na speciálním zasedání pro lidská práva č. 1020 v březnu roku 2008. Rusko v těchto případech poskytlo Výboru informace o včasném zaplacení finanční kompenzace a Výbor rozhodl, že žádná další individuální opatření zde není třeba přijmout. Rusko dále informovalo Výbor o přijatých obecných opatřeních, která zahrnovala vydání již zmiňovaného Dekretu č. 3, který by měl být ruským vnitrostátním soudům nápomocný při rozhodování difamačních sporů. Výbor přihlédl k faktu, že současně prováděl dohled nad několika novějšími případy podobného charakteru, jichž bylo Rusko stranou a v nichž se očekávalo přijetí dalších obdobných obecných opatření. Podle Výboru nebylo tedy nutné dále dohlížet na tyto dva nejstarší případy, spokojil se již s přijatými opatřeními a proces dohledu nad nimi byl ukončen (Committee of Ministers 2008).

Zbylých 37 případů stále zůstává v procesu dohledu Výboru ministrů. Z nich 28 případů¹ Výbor sloučil pod jeden hlavní případ, kterým je Chemodurov v. Russia, a to z důvodu podobného charakteru případů. Jedná se o difamační spory, ve kterých podle Výboru ruské vnitrostátní soudy selhaly v odlišení faktů a hodnotových soudů novinářů, kteří byli následně před ruskými soudy odsouzeni. Dohled nad těmito případy je tedy vykonáván společně. Brání mu však nedostatek informací ze strany Ruska. Rusko zatím podalo Výboru pouze kusé informace o plnění rozsudků několika dílčích případů této skupiny, celistvější zprávu o přijímaných opatřeních však Výbor stále neobdržel. Ačkoliv první konečný rozsudek v případech této skupiny byl vydán již v říjnu roku 2007, Výbor stále vyčkává a na Rusko nevyvíjí žádný nátlak. V této skupině případů totiž doposud nevydal žádné hodnotící dokumenty ani prozatímní rezoluce.

Podobný přístup Výbor uplatňuje i ve většině ostatních případů porušování svobody projevu Ruskem. V šesti případech již Rusko poskytlo písemný plán či zprávu o přijímaných opatřeních v rámci plnění rozsudku Soudu (Committee of Ministers 2011a; Committee of Ministers 2011b; Committee of Ministers 2013; Committee of Ministers 2014; Committee of Ministers 2015a; Committee of Ministers 2015b). Výbor tato přijatá opatření ovšem pouze shrnuje, ale nehodnotí je a ani se k nim nijak nevyjadřuje. Není tedy v podstatě jasné, jaké další kroky od Ruska očekává, aby mohl být proces dohledu nad těmito případy ukončen. V dalších pěti případech Výbor stále neobdržel informace o výkonu rozsudku. Nabízelo by se zde například využití nástroje prozatímních rezolucí, prostřednictvím kterých by Výbor apeloval na pokrok Ruska ve výkonu těchto rozsudků. Výbor však zůstává nečinný, a tak v těchto případech nedochází k výraznějšímu posunu. Větší pozornost výkonu rozsudku Soudu jak ze strany Ruska, tak ze strany Výboru je věnována pouze dvěma případům, a to Kudeshkina v. Russia a Lashmankin and others v. Russia.

¹ Jsou to případy Andrushko v. Russia, Alexander Krutov v. Russia, Cheltsova v. Russia, Dyuldin and Kislov v. Russia, Dyundin v. Russia, Fedchenko v. Russia, Fedchenko v. Russia no. 2, Filatenko v. Russia, Godlevskiy v. Russia, Grebneva and Alisimchik v. Russia, Karman v. Russia, Kharlamov v. Russia, Krasulya v. Russia, Kunitsyna v. Russia, Nadtoke v. Russia, Novaya Gazeta and Milashina v. Russia, Novaya Gazeta v. Voronezhe v. Russia, Obukhova v. Russia, Ooo Ivpress and Smetanin v. Russia, Ooo Izdatelskiy Tsentr Kvartirnyy Ryad v. Russia, Ostanina v. Russia, Porubova v. Russia, Reznik v. Russia, Redaktsiya Gazety Zemlyaki v. Russia, Romanenko and others v. Russia, Saliyev v. Russia, Terentiyev v. Russia.

3.1 Dohled nad případem Kudeshkina v. Russia

Stížnost v případě Kudeshkina v. Russia byla k Evropskému soudu pro lidská práva podána v roce 2005. Stěžovatelka vykonávala soudní funkci u Moskevského městského soudu, kde byla v roce 2003 jmenována soudkyní v trestním řízení, které se týkalo údajného zneužití pravomoci policejním vyšetřovatelem panem Zajtsevem při vyšetřování rozsáhlých finančních podvodů ruských obchodních společností. O několik měsíců později poskytla stěžovatelka několik veřejných rozhovorů, v kterých popisovala manipulativní jednání a nátlak ze strany Předsedy Moskevského městského soudu, který na ni byl během vyšetřování případu Zajtsev vyvíjen. Také vyslovila pochybnost o nestrannosti ruského soudnictví obecně. V reakci na to bylo proti stěžovatelce zahájeno disciplinární řízení z důvodu údajné urážky soudní soustavy i jednotlivých soudců a šíření lživých informací. Moskevský městský soud shledal, že se stěžovatelka skutečně dopustila přestupku a zbavil ji funkce soudkyně. Stěžovatelka se tedy obrátila na Evropský soud pro lidská práva s tím, že zbavení soudní pravomoci v návaznosti na její veřejné výroky o soudnictví omezuje její právo na svobodu projevu garantované článkem 10 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Soud shledal v poměru čtyři hlasy ku třem porušení článku 10 Úmluvy Ruskem a rozhodl, že má Rusko stěžovatelce vyplatit finanční kompenzaci za způsobenou nehmotnou škodu ve výši 10 000 EUR (Kudeshkina v. Russia).

V září 2011 poskytlo Rusko Výboru první informace ohledně výkonu rozsudku Soudu, které se však omezovaly na zaplacení finanční kompenzace. Kvůli dlouhotrvající nečinnosti Ruska ve výkonu rozsudku byla pak v dubnu 2017 Výboru předložena zpráva od samotné stěžovatelky, která zdůrazňovala především její kritický zdravotní stav vyžadující nákladnou zdravotní péči v souvislosti s faktem, že byla zbavena práva výkonu soudcovské profese a současně s tím i mzdy z této profese plynoucí (Committee of Ministers 2017a).

Na tuto zprávu Výbor reagoval na zasedání pro lidská práva v září 2017, kde vyzval Rusko, aby okamžitě zvážilo všechna možná individuální opatření, která by mohla být přijata, aby došlo k obnovení stavu, v jakém se stěžovatelka nacházela před porušením Úmluvy. Na tomto zasedání zároveň žádal Rusko, aby mu poskytlo informace o přijatých obecných opatřeních, která by měla zamezit podobnému porušení Úmluvy do budoucna. Zejména Výbor na Rusku vyžadoval informace o reálném dopadu doporučení Nejvyššího soudu Ruské federace z roku 2005 a 2013, která byla směřována ruským vnitrostátním soudům nižšího stupně a která se týkala

svobody projevu ve vztahu k soudcům a aplikace Úmluvy (Committee of Ministers 2017c).

Případ byl také rozhodnutím Výboru na tomto zasedání přeřazen ze standardního do posíleného procesu dohledu (tzv. enhanced procedure) nad výkonem rozsudku (Committee of Ministers 2017c). Byla tak demonstrována váha, která mu je přikládána, jelikož nad výkonem rozsudků všech ostatních případů, které se týkají porušování svobody projevu Ruskem, je vykonáván pouze standardní dohled.

Další informace o přijatých individuálních opatřeních v rámci výkonu rozsudku pak obsahovala zpráva Ruské federace doručená Výboru v srpnu 2017, ze které vyplývá, že stěžovatelka podala žádost na znovuoobnovení vnitrostátního řízení. Tu ovšem v prosinci 2009 zamítl Moskevský městský soud a jeho rozsudek pak v říjnu 2010 potvrdil Nejvyšší soud Ruské federace (Committee of Ministers 2017b). V reakci na to paní Kudeshkina podala druhou stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva pro zamítnutí žádosti na znovuoobnovení vnitrostátního řízení, která byla ovšem rozhodnutím Soudu z února 2015 prohlášena za nepřijatelnou. Soud argumentoval tím, že jeho rozsudky mají deklaratorní povahu a nechávají tak státům volnost ve výběru konkrétních individuálních opatření. Ruská federace má sice povinnost přijmout určitá individuální opatření, těmi však nutně nemusí být znovuoobnovení vnitrostátního soudního řízení. Zamítnutí znovuoobnovení vnitrostátního soudního řízení tak nepředstavuje porušení Úmluvy.

Neochotu Ruska podniknout další kroky k přijetí efektivních individuálních opatření stěžovatelka zdůrazňuje v další zprávě z ledna 2018 adresované Výboru. V této zprávě informuje Výbor, že se v prosinci 2017 obrátila na Ministerstvo spravedlnosti Ruské federace, Moskevský městský soud a stálé zastoupení Ruské federace v Radě Evropy, aby tak vyjádřila ochotu osobně se setkat s kompetentními představiteli Ruské federace a projednat s nimi možné způsoby výkonu rozsudku (Committee of Ministers 2018b).

V reakci na to Rusko zaslalo stěžovatelce odpověď, ve které ji vyzývá, aby sama předložila písemné návrhy na individuální opatření, která by podle ní Rusko mělo přijmout. Tento krok ze strany Ruska hodnotí Výbor na svém zasedání v březnu 2018 velmi pozitivně. Zároveň vyzývá Rusko, aby podalo Výboru informace o průběhu a výsledcích tohoto vyjednávání se stěžovatelkou. Výbor si dává za cíl zhodnotit další pokrok v přijetí individuálních opatření nejpozději na zasedání v prosinci 2018 (Committee of Ministers 2018d).

Zato s přijatými obecnými opatřeními vyjádřil Výbor na březnovém zasedání svou nespokojenost a znovu na Rusku vyžaduje informace týkající se reálného dopadu doporučení Nejvyššího soudu Ruské federace z roku 2005 a 2013 a to především v souvislosti s posuzováním svobody projevu soudců. Výbor se totiž podle vlastních slov obává odstrašujícího účinku (tzv. chilling effect), který by případ Kudeshkina v. Russia mohl mít na další soudce či jiné zaměstnance státního aparátu v případě, že by se chtěli kriticky vyjadřovat o věcech veřejného zájmu (Committee of Ministers 2018c). Případ Kudeshkina v. Russia tak nadále zůstává v procesu dohledu nad výkonem rozsudku. Posun v přijatých individuálních a obecných opatřeních bude Výborem znovu zhodnocen na zasedání v prosinci 2018.

3.2 Dohled nad případem Lashmankin and others v. Russia

Lashmankin and others v. Russia je složený případ z celkem 15 stížností doručených Evropskému soudu pro lidská práva mezi lety 2009 až 2013, které se Soud pro jejich podobnost po faktické i právní stránce rozhodl sloučit. Stěžovatelům bylo ze strany ruských úřadů zamítnuto konání veřejných shromáždění či pochodů, které byly ve většině případů spojené s politickým děním nebo právy sexuálních menšin. Stěžovatelé se proto po vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků obrací na Soud pro porušení svých práv na svobodu projevu a svobodu shromažďování. Rozsudek Soudu ze 7. února 2017 shledal porušení článku 10, 11, 13 a 14 ve všech případech a uložil Rusku vyplátit finanční kompenzace za způsobené hmotné i nehmotné škody.

Až o rok později v dubnu 2018 předložilo Rusko Výboru zprávu o podniknutých a plánovaných krocích v rámci výkonu rozsudku. Vyplývá z ní, že se zpožděním byly vyplaceny finanční kompenzace ve všech případech kromě šesti, kde stěžovatelé dosud nepředložili číslo svého bankovního účtu. V případě Lashmankin v. Russia došlo k znovuoobnovení vnitrostátního soudního řízení na žádost stěžovatele a soud shledal předchozí zamítnutí konání veřejného shromáždění jako nezákonné (Committee of Ministers 2018e). S tímto konstatováním se ovšem Výbor nespokojil a na zasedání v červnu 2018 Rusko vyzval, aby předložilo konkrétní informace o právních následcích zmíněného rozhodnutí vnitrostátního soudu. V rámci individuálních opatření žádné další kroky Rusko zatím nepodniklo.

V rámci obecných opatření vydal Nejvyšší soud Ruské federace přehled obvyklé praxe Evropského soudu pro lidská práva ve věcech týkajících se svobody shromažďování.

Dále plénium Nejvyššího soudu Ruské federace pracuje na přípravě směrnic pro soudy nižšího stupně, které vychází z judikatury Soudu a které by měly být vodítkem pro ruské vnitrostátní soudy nejen ve věcech svobody shromažďování a svobody projevu. Tento vývoj byl Výborem na zasedání v červnu 2018 hodnocen jako velmi pozitivní krok, kterým se Nejvyšší soud Ruské federace snaží uvést mezinárodní standardy do praxe ruských vnitrostátních soudů. Výbor v tomto ohledu doporučil, aby Rusko zvážilo také rozšíření směrnic Benátské komise o svobodě shromažďování mezi vnitrostátní soudy (Committee of Ministers 2018g).

Na červnovém zasedání dále Výbor vyjádřil své obavy ohledně výrazných nedostatků ruského právního řádu týkajících se konání veřejných akcí. Výbor Rusko důrazně žádal, aby tyto nedostatky co nejdříve prošetřilo a poté přistoupilo k potřebným reformám v legislativě. Zároveň však Výbor ve svém rozhodnutí z červnového zasedání vyjádřil svou ochotu být Rusku při právních reformách nápomocen (Committee of Ministers 2018f). Případ *Lashmankin and others v. Russia* nadále zůstává v procesu dohledu nad výkonem rozsudku. Výbor nyní očekává především informace o úpravě ruského právního řádu v souvislosti se svobodou shromažďování a projevu, které by mu Rusko podle svých slov mělo poskytnout do konce roku 2018.

3.3 Zhodnocení dohledu nad výkonem rozsudků v případech porušování svobody projevu v Rusku

Přístup Výboru ministrů k dohledu nad výkonem rozsudků v případech porušování svobody projevu Ruskem je velmi rozporuplný. Zatímco v dohledu nad případy *Kudeshkina v. Russia* a *Lashmankin and others v. Russia* je Výbor velmi aktivní a případy pravidelně řadí na svá zasedání o lidských právech, do výkonu rozsudků ve všech ostatních případech (kromě případů *Grinberg v. Russia* a *Zakharov v. Russia*, ve kterých byl již dohled nad výkonem rozsudku ukončen) nijak nezasahuje. Přijatá opatření v těchto případech nejsou Výborem nijak hodnocena, takže není jasné, zda skutečně přispívají k řešení situace a zda směřují k řádnému výkonu rozsudku. I případy, ve kterých Rusko zatím Výbor vůbec neinformovalo o přijatých opatřeních, zůstávají bez povšimnutí. Na Rusko není vyvíjen nátlak, a tak mnohdy i po více než deseti letech od vydání rozsudku nedochází v případech k žádnému posunu.

Nabízí se otázka, proč si právě případy *Kudeshkina v. Russia* a *Lashmankin and others v. Russia* zasluhují větší pozornost Výboru než ostatní případy. Zdá se, že

v případě Kudeshkina v. Russia je to způsobeno aktivitou samotné stěžovatelky. Ta adresovala již několik písemných zpráv Výboru a také představitelům Ruské federace, se kterými nyní vyjednává o možných individuálních opatřeních. Především díky její iniciativě se tak výkon rozsudku posouvá vpřed. Případ Lashmankin and others v. Russia je Výborem sledován nejspíš z důvodu své komplexní povahy a kvůli závažným nedostatkům v ruském právním řádu, na které poukazuje. Při dohledu nad tímto případem vystupuje Výbor vcelku rázně a apeluje zde především na úpravu ruské legislativy. Důvodem je fakt, že Výbor znovu zaznamenal zásahy do svobody shromažďování a svobody projevu ze strany Ruské federace na jaře tohoto roku, a tak se opakovalo obdobné protiprávní chování jako v případě Lashmankin and others v. Russia.

ZÁVĚR

Ruská federace je velmi zdrženlivá v poskytování informací o krocích, které podnikla v rámci naplňování rozsudků Evropského soudu pro lidská práva týkajících se porušování svobody projevu. Právě nedostatek poskytovaných informací o výkonu rozsudků je pro naplnění cíle práce limitující a ztěžuje odpověď na výzkumné otázky.

Ve většině případů informace o výkonu rozsudku chybí zcela, proto není možné formulovat komplexní odpověď na otázku, zda se Rusko řídí rozsudky Evropského soudu pro lidská práva týkajících se případů porušování svobody projevu. Při omezení na rozsudky, o jejichž výkonu byl Výbor již informován, je patrné, že Rusko dbá na výkon části rozsudků týkající se finanční kompenzace. Finanční kompenzace je vyplácena v celkové výši, a to v rámci stanovené tříměsíční lhůty ve většině případů. Na druhou stranu přijímaná individuální a obecná opatření příliš uspokojivá nejsou. V rámci individuálních opatření jsou obnovena vnitrostátní soudní řízení, během kterých ovšem většinou nedochází k většímu pokroku. Jiná individuální opatření podle vlastních slov Rusko nepovažuje až na výjimky za nutná. Větší iniciativu projevuje Rusko v přijímání obecných opatření, která by měla zamezit podobnému protiprávnímu jednání do budoucna. Jejich reálný vliv však zůstává nejasný, jelikož počet případů porušování svobody projevu, a především difamačních sporů, se u Soudu nadále zvyšuje. Tento fakt poukazuje na systémové nedostatky ruského právního řádu, které s největší pravděpodobností budou vyžadovat další úpravy za asistence Výboru ministrů nad rámec již přijatých obecných opatření.

Nedostatek informací ze strany Ruska komplikuje také práci Výboru ministrů v dohledu nad výkonem rozsudků. V otázce plnění rozsudků Evropského soudu pro lidská práva v případech porušení svobody projevu Ruskem zaujímá Výbor dva různé postoje. Na jedné straně uplatňuje ve dvou případech vcelku aktivní přístup a pravidelně řadí tyto případy na svá zasedání. Pokud je s postupem Ruska při výkonu rozsudků v těchto případech nespokojen, okamžitě reaguje a vybízí Rusko, aby podniklo další opatření nebo aby mu poskytlo doplňující informace. Zároveň nabízí svou pomoc při úpravě právního řádu.

Na druhé straně v dohledu nad výkonem ostatních rozsudků týkajících se porušení svobody projevu Ruskem je Výbor vcelku nečinný. Mohl by například Rusko pobídnout požadavkem na předložení informací o výkonu rozsudků, většinou tak ale nečiní a vyčkává. Na nerespektování rozsudků v těchto případech tedy Výbor nijak

nereaguje. Pokud v těchto případech Rusko Výboru již informace poskytlo, činnost Výboru se většinou omezuje na uveřejnění těchto informací a jejich shrnutí. Chybí zde jakákoliv zpětná vazba ze strany Výboru, a tak není jasné, zda je s přijatými opatřeními spokojen a zda tato opatření skutečně směřují k výkonu rozsudku.

Porušení článku 10 Evropské úmluvy o lidských právech, který zakotvuje svobodu projevu, představuje poměrně nevýznamnou část rozsudků vydaných Evropským soudem pro lidská práva proti Ruské federaci. Možná právě proto výkonu těchto rozsudků není věnována dostatečná pozornost jak ze strany Ruska, tak ze strany Výboru ministrů. Některé případy tak zůstávají v procesu dohledu Výboru ministrů již více než deset let, přičemž v nich během tohoto období nedošlo k téměř žádnému posunu. Zároveň jsou Výborem během posledních měsíců registrovány další zásahy do svobody projevu na území Ruské federace. Nabízí se tak otázka, zda by Výbor neměl přistoupit k přísnějším opatřením proti Rusku ve srovnání s doposud používaným diplomatickým apelem, a to i v těch případech, které doposud spíše opomíjel. Naděje na výraznější posun při výkonu rozsudku je nyní spatřována pouze u dvou zmíněných případů, kterým Výbor ministrů věnuje větší pozornost a které budou znovu projednávány na zasedání v prosinci 2018.

ZDROJE

Literatura

ABDELGAWAD, Lambert Elisabeth, 2008. *The execution of judgments of the European Court of Human Rights*. 2nd ed. Strasbourg: Council of Europe Pub. ISBN 9789287163738.

BIEHLER, Gernot, 2008. *Procedures in International Law*. Springer Science & Business Media. ISBN 9783540744979.

CHENG, Bin, 2006. *General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals*. Cambridge University Press. ISBN 9780521030007.

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA, 2003. *Mezinárodní právo veřejné*. Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-57-2.

DIRECTORATE GENERAL OF HUMAN RIGHTS, 2007. *Freedom of expression in Europe: Case-law concerning Article 10 of the European Convention on Human Rights*. Council of Europe Publishing. ISBN 978-92-871-6087-4.

DUFEK, Pavel a Hubert SMEKAL, 2014. *Lidská práva v mezinárodní politice*. Praha: Wolters Kluwer. Lidská práva. ISBN 978-80-7478-720-1.

GERLOCH, Aleš, Pavel ŠTURMA a kol., 2012. *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Auditorium. ISBN 978-80-87284-23-0.

KANWAR, Vik, 2011. *The Concept of Coercion in International Law*. Jindal Global Legal Research Paper No. 12/2011. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1915215>.

KECK, Margaret E. a Kathryn SIKKINK, 1998. *Activists Beyond Borders: Advocacy Networks in International Politics*. Cornell University Press. ISBN 9780801484568.

KIM, Hunjoon a Kathryn SIKKINK, 2010. Explaining the Deterrence Effect of Human Rights Prosecutions for Transitional Countries. *International Studies Quarterly*. (54), 939–963. DOI: 10.1111/j.1468-2478.2010.00621.x.

KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK, 2012. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

MAGLIVERAS, Konstantinos D., 1999. *Exclusion from Participation in International Organisations: The Theory and Practice Behind Member States' Expulsion and Suspension of Membership*. Martinus Nijhoff Publishers. ISBN 9789041112392.

MALENOVSKÝ, Jiří, 1993. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podstatně upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4474-6.

MANI, V. S., 1980. *International adjudication: Procedural aspects*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers. ISBN 90 247 2367 1.

MULLERSON, Rein, 2014. *Human Rights Diplomacy*. New York: Routledge. ISBN 9781136191138.

NOORTMANN, Math, 2013. *Enforcing International Law: From Self-help to Self-contained Regimes*. Ashgate Publishing. ISBN 9781409493150.

PAVLÍČEK, Václav, Helena HOFMANNOVÁ a kol., 2015. *Občanská a lidská práva v současné době*. Praha: Auditorium. ISBN 978-80-87284-51-3.

POSNER, Eric A. a John C. YOO, 2004. *A Theory of International Adjudication*. John M. Olin Program in Law and Economics Working Paper No. 206. Dostupné z: https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1018&context=law_and_economics.

POSNER, Eric A. a John C. YOO, 2005. *Judicial Independence in International Tribunals*. California Law Review, **93**(1). DOI: <https://doi.org/10.15779/Z38070P>.

REISMAN, Michael W., 1969. *The Enforcement of International Judgments and Awards*. Faculty Scholarship Series. Yale Law School. Dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/91f8/9a027d090aac6a5edb8e1c99fe49fc7bbf43.pdf>.

SHANY, Yuval, 2016. *Questions of Jurisdiction and Admissibility before International Courts*. Cambridge University Press. ISBN 9781107038790.

SKAAR, Elin, Siri GLOPPEN a Astri SUHRKE, 2005. *Roads to Reconciliation*. Lexington Books. ISBN 9780739160459.

SKOGLY, Sigrun, 2006. *Beyond National Borders: States' Human Rights Obligations in International Cooperation*. Intersentia. ISBN 9789050954341.

ZEMANOVÁ, Štěpánka, 2004. *Lidská dimenze mezinárodní politiky*. V Praze: Oeconomica. ISBN 80-245-0769-2.

Dokumenty Výboru ministrů a Evropského soudu pro lidská práva

COMMITTEE OF MINISTERS, 2006. Rules of the Committee of Ministers for the supervision of the execution of judgments and of the terms of friendly settlements. Strasbourg. CM/Del/Dec(2006)964/4.4. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806dd2a5.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2008. Resolution: Execution of the judgments of the European Court of Human Rights: Grinberg against the Russian Federation, Zakharov against the Russian Federation. Strasbourg. CM/ResDH(2008)18. Dostupné z: <http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=001-85935>.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2011a. Communication from the Russian Federation concerning the case of Andrushko against Russian Federation (Application No. 4260/04). Strasbourg. DH-DD(2011)632E. Dostupné z: [http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2011\)632E](http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2011)632E).

COMMITTEE OF MINISTERS, 2011b. Communication from the Russian Federation in the case of Fedchenko against the Russian Federation (Application No. 33333/04). Strasbourg. DH-DD(2011)634. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168063d548>.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2013. Communication from the Russian Federation concerning the case of Bezymannyy against Russian Federation. (Application No. 10941/03). Strasbourg. DH-DD(2013)1046. Dostupné z: [http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2013\)1046E](http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2013)1046E).

COMMITTEE OF MINISTERS, 2014. Communication from the Russian Federation concerning the case of Malofeyeva against Russian Federation. (Application No.

36673/04). Strasbourg. DH-DD(2014)999. Dostupné z:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168063ced7>.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2015a. Communication from the Russian Federation concerning the case of Reznik against Russian Federation. (Application No.4977/05). Strasbourg. DH-DD(2015)528. Dostupné z:
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804a5989.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2015b. Communication from the Russian Federation concerning the case of Taranenko against Russian Federation (Application No.4977/05). Strasbourg. DH-DD(2015)528. Dostupné z:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804ac197>.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2017a. Communication from the applicant in the case of KUDESHKINA v. Russian Federation (Application No. 29492/05). Strasbourg. DH-DD(2017)412. Dostupné z:
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016807074d7.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2017b. Communication from the Russian Federation concerning the case of KUDESHKINA v. Russian Federation (Application No. 29492/05). Strasbourg. DH-DD(2017)920. Dostupné z:
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168073e372>.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2017c. Decision: Kudeshkina v. Russian Federation (Application No. 29492/05). Strasbourg. CM/Del/Dec(2017)1294/H46-24. Dostupné z:
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168074a1e8.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2017d. Notes on the Agenda: Kudeshkina v. Russian Federation (Application No. 29492/05). Strasbourg. CM/Notes/1294/H46-24. Dostupné z:
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680739e0e.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2018a. Communication from the Russian Federation concerning the case of KUDESHKINA v. Russian Federation (Application No. 29492/05). Strasbourg. DH-DD(2018)72. Dostupné z:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168077fa4a>.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2018b. Communication from the applicant in the case of KUDESHKINA v. Russian Federation (Application No. 29492/05). Strasbourg. DH-DD(2018)151. Dostupné z: [http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD\(2018\)151E](http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=DH-DD(2018)151E).

COMMITTEE OF MINISTERS, 2018c. Decision: Kudeshkina v. Russian Federation (Application No. 29492/05). Strasbourg. CM/Del/Dec(2018)1310/H46-17. Dostupné z:

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016807926b7.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2018d. Notes on the Agenda: Kudeshkina v. Russian Federation (Application No. 29492/05). Strasbourg. CM/Notes/1310/H46-17.

Dostupné z:

https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168078bb29#_ftnref1.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2018e. Communication from the Russian Federation concerning the case of Lashmankin and Others v. Russian Federation (Application No. 57818/09). Strasbourg. DH-DD(2018)420. Dostupné z:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016807bbb78>.

COMMITTEE OF MINISTERS, 2018f. Decision: Lashmankin and Others v. Russian Federation (Application No. 57818/09). Strasbourg. CM/Del/Dec(2018)1318/H46-21. Dostupné z: [http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec\(2018\)1318/H46-21E](http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec(2018)1318/H46-21E).

COMMITTEE OF MINISTERS, 2018g. Notes on the Agenda: Lashmankin and Others group v. Russian Federation (Application No. 57818/09). Strasbourg.

CM/Notes/1318/H46-21. Dostupné z:

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168089e171.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS, 2018a. Overview 1959-2017 [online]. Strasbourg. Dostupné z:

https://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592017_ENG.pdf.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS, 2018b. Practice Directions: Just satisfaction (Rule 41 of the Convention). Strasbourg. Dostupné z:

https://www.echr.coe.int/Documents/PD_satisfaction_claims_ENG.pdf.

Právní dokumenty

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms
(European Convention on Human Rights, as amended by Protocols Nos. 11 and 14).
ETS 5. 4 November 1950.

Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva

Aleksandr Krutov v Russia App no 15469/04 (ECHR, 3 December 2009)

Andrushko v Russia App no 4260/04 (ECHR, 14 October 2010)

Bayev and others v Russia Apps nos 67667/09, 44092/12 and 56717/12
(ECHR, 20 June 2017)

Bezmyannyy v Russia App no 10941/03 (ECHR, 8 April 2010)

Dyuldin and Kislov v Russia App no 25968/02 (ECHR, 31 July 2007)

Dyundin v Russia App no 37406/03 (ECHR, 14 October 2008)

Dzhavadov v Russia App no 30160/04 (ECHR, 27 September 2007)

Fedchenko v Russia App no 33333/04 (ECHR, 11 February 2010)

Fedchenko v Russia (No. 2) App no 48195/06 (ECHR, 11 February 2010)

Filatenko v Russia Apps nos 73219/01 (ECHR, 6 December 2007)

Godlevskiy v Russia App no 14888/03 (ECHR, 23 October 2008)

Grebneva and Alisimchik v Russia App no 8918/05 (ECHR, 22 November 2016)

Grinberg v Russia App no 23472/03 (ECHR, 21 July 2005)

Cheltsova v Russia App no 44294/06 (ECHR, 13 June 2017)

Chemodurov v Russia App no 72683/01 (ECHR, 31 July 2007)

Igor Kabanov v Russia App no 8921/05 (ECHR, 3 February 2011)

Karman v Russia App no 29372/02 (ECHR, 14 December 2006)

Kazakov v Russia App no 1758/02 (ECHR, 18 December 2008)

Kharlamov v Russia App no 27447/07 (ECHR, 8 October 2015)

Krasulya v Russia App no 12365/03 (ECHR, 22 February 2007)

Kudeshkina v Russia App no 29492/05 (ECHR 26 February 2009)

Kunitsyna v Russia App no 9406/05 (ECHR, 13 December 2016)

Lashmankin and others v Russia

Apps nos 57818/09, 51169/10, 4618/11, 19700/11, 31040/11, 47609/11, 55306/11, 59410/11, 7189/12, 16128/12, 16134/12, 20273/12, 51540/12, 64243/12, 37038/13 (ECHR, 7 February 2017)

Malofeyeva v Russia App no 36673/04 (ECHR, 30 May 2013)

Nadtoka v Russia App no 38010/05 (ECHR, 31 May 2016)

Novaya Gazeta v Voronezhe v Russia App no 27570/03 (ECHR, 21 December 2010)

Novikova and others v Russia Apps nos

25501/07, 57569/11, 80153/12, 5790/13 and 35015/13 (ECHR, 26 April 2016)

Obukhova v Russia App no 34736/03 (ECHR, 8 January 2009)

OOO Ivpress and others v Russia Apps nos

33501/04, 38608/04, 35258/05 and 35618/05 (ECHR, 22 January 2013)

OOO Izdatelskiy Tsentr Kvartirnyy Ryad v Russia App no 39748/05

(ECHR, 25 April 2017)

Orlovskaya Iskra v Russia App no 42911/08 (ECHR, 21 February 2017)

Petrenco v Moldova App no 20928/05 (ECHR, 30 March 2010)

Porubova v Russia App no 8237/03 (ECHR, 8 October 2009)

Reznik v Russia App no 4977/05 (ECHR, 4 April 2013)

Romanenko and others v Russia App no 11751/03 (ECHR, 8 October 2009)

Saliyev v Russia App no 35016/03 (ECHR, 21 October 2010)

Sergey Kuznetsov v Russia App no 10877/04 (ECHR, 23 October 2008)

Taranenko v Russia App no 19554/05 (ECHR, 15 May 2014)

Terentyev v Russia App no 25147/09 (ECHR, 26 January 2017)

Zakharov v Russia App no 14881/03 (ECHR, 5 October 2006)